

SCULPTURA ÎN PIATRĂ LA BISERICILE ROMÂNEȘTI DIN JUDEȚUL ALBA – CONSIDERAȚII PRELIMINARE

Cunoscută prin numărul mare al lăcașurilor de cult și aria largă de răspândire a acestora, arhitectura religioasă din Transilvania s-a remarcat de-a lungul veacurilor prin armonia proporțiilor și eleganța formelor, în pofida dimensiunilor relativ modeste, planimetriei simple și a decorului sumar.

Sobrietatea a fost cu atât mai evidentă în domeniul sculptural datorită îngrădirilor impuse de canoanele ortodoxe care interziceau reprezentările figurative sacre, astfel încât la bisericile românești putem vorbi doar de o plastică exclusiv decorativă, amplasată pe elemente structurive. Așa se explică de ce repertoriul ornamental se reduce la decorarea unor componente funcționale cu profile și motive vegetal-geometrice, fără să asistăm la o desprindere a motivului de suport ca în cazul sculpturii în ronde-bosse.

Decorul parietal, mai accentuat în anumite perioade (sec. XVII-XIX), sub influența artei din Țara Românească, va înviora aspectul exterior al bisericilor românești din Transilvania, fără a atinge însă bogăția și exigența plasticii ornamentale întâlnite la paramentul monumentelor de la sudul Carpaților.

Sculptura religioasă în piatră la bisericile românești din Transilvania nu a fost cercetată sistematic, fiind considerată un domeniu minor, cu realizări sporadice și ne semnificative, în raport cu prelucrarea artistică a lemnului.

Repertorierea bisericilor românești de zid din județul Alba, declarate monumente istorice ne-a permis identificarea la fiecare edificiu cercetat a unor elemente prelucrate în piatră, fapt care presupune o reconsiderare a problematicii.

Grupate pe baza destinației și a locului de amplasare, lucrările în piatră au fost împărțite în două mari categorii și o grupă intermediară.

A) Elemente arhitecturale din piatră sculptate (elemente sculptate în piatră cu rol constructiv și decorativ)

Ancadramente de uși și ferestre

Stâlpi, coloane, arce de descărcare

Nervuri și console

Contraforți, socluri

Scări de piatră, dale, solee

B) Catapetesme, amvoane, pisanii, lespezi funerare

C) Obiecte sacre, destinate oficerii cultului religios

Altare (mese de altar, prestoluri)

Vase de botez (cristelnițe, colimvitre)

Vase de purificat mâinile (umivalnițe)

Proscomidere

Tetrapoduri

Chivoturi

În stadiul actual al cercetărilor, alături de stabilirea categoriilor de lucrări în piatră existente, pot fi lămurite și unele aspecte legate de tipul materialului, tehnica de execuție, motivele decorative folosite și locul de amplasare al acestora, urmând ca la finalizarea evidenței să aflăm date cât mai complete despre numărul monumentelor deținătoare și al elementelor sculptate, răspândirea lor pe zone și, dacă este posibil, datarea sau încadrarea lor stilistică, etapele evolutive, influențe, meșteri, centre sau ateliere.

Din prima categorie – a elementelor arhitecturale din piatră sculptată – prin ponderea care o dețin, prin formă și decor, ancadramentele ușilor și ferestrelor sunt cele mai importante componente sculptate care dau accent monumentului și pot contribui la încadrarea sa cronologică și definirea sa artistică.

Majoritatea deschiderilor de la bisericile cercetate sunt simple cadre formate din montanți surmontați de o arhitravă sau o arcadă semicirculară. În schimb, la alte edificii, deschiderile au traseul în arc frânt (bisericele din Zlatna, Lupșa și Daia), lintelul supraînălțat în partea mediană (Ampoița și Cetea), formele circulare cu traforuri lobate sau în stea ale ferestrelor (Cicău, Gârbovița, Teiuș și Galda de Jos), profilatura de inspirație renașcentistă (Teiuș, Livezile, Măgina) sau decorul cu motive de inspirație barocă (Galda de Jos, Ighiu, Ighiel, Meteș, Feneș, Geomal sau Lipoveni și Maieri II din Alba Iulia), trăsături care le conferă o posibilă apartenență stilistică.

Mai dificilă este datarea și încadrarea artistică a numeroaselor ferestre cu dimensiuni reduse și forme semicirculare alungite (simple cadre nedecorate cu aspect de fantă), care amintesc de perioada romanului, în condițiile în care se întâlnesc deopotrivă la monumentele mai vechi (bisericele din Gârbova de Sus, Gârbovița, Almașu Mare, Daia) sau la cele dintr-o etapă ulterioară (Geoagiu de Sus, Ighiel, Mesentea).

Elementele din piatră cu rol preponderent structiv cum sunt stâlpii, coloanele, arcele de descărcare, nervurile, consolele – la interior – și contraforții și soclurile – la exterior – se regăsesc în componența bisericilor de zid într-un număr mult mai limitat decât ancadramentele deschiderilor.

În acest sens biserica din Zlatna rămâne un caz aparte în rândul lăcașurilor românești de zid din județul Alba, la acest edificiu fiind întâlnite numeroase și variate elemente de plastică arhitectonică, cu o certă determinare stilistică, din perioada goticului (bolți pe ogive, ancadramente de uși și ferestre în arc frânt, console sprijinite pe colonete de colț, care delimitează spațiile etc.).

Din cea de a doua categorie – a obiectelor sacre –, altarele sunt cele mai numeroase (la unele biserici prestolul din piatră a fost înlocuit cu cel din cărămidă) și prezintă o mare varietate de forme, de la componente prelucrate sumar (mesele de altar la care piciorul de susținere este format dintr-un fragment de stâncă naturală și tăblia dintr-o piatră de moară uzată) la suporturi confecționate dintr-o succesiune de forme geometrice, îndeosebi piramidale și tronconice, pe care au fost așezate tăblieri rectangulare cu marginile profilate sau decorate cu motive vegetal-geometrice.

La două dintre bisericile de pe Valea Ampoiului, piciorul prestolului este un fost altar roman cu inscripția conservată în limba latină (Pătrânjeni) sau pe care apare un text nou, în chirilică (Feneș).

Asemănătoare ca formă și dimensiuni, uneori fiind prevăzute cu un orificiu de scurgere, cristelnițele și umivalnițele, la care putem asocia și proscomidierile, se disting prin arhaismul formelor, în timp ce tetrapoadele și mai ales componentele structurale ale elevației (arce de descărcare, console, nervuri) sunt simple blocuri de piatră, nedecorate, cu rol funcțional.

Motivele decorative – atunci când ele există –, pentru că în cele mai multe cazuri încadrările deschiderilor sunt simple chenare din blocuri de piatră cioplită, care marchează golurile, fac parte dintr-un repertoriu ornamental restrâns la profilatură sau la câteva reprezentări vegetal-florale și geometrice (vrejul cu traseul sinuos, rozeta, butonii), simbolice (crucea, potirul, într-un singur caz fiind reprezentat porumbelul – biserica din Blaj-Veza).

Dispuse discret pe suprafața montanților, pe arhitravă, cupa vaselor, tăblia meselor de altar sau pe suportul acestora, motivele decorative ocupă numai în mod excepțional întreaga suprafață a câmpului ornamental (iconostasul bisericii din Ighiu).

Alături de motivele decorative, inscripțiile apar în special pe încadrările deschiderilor, piciorul sau tăblia meselor de altar, proscomidierile și bineînțeles în textele pisaniilor. Lapidare, acestea conțin date legate de anul înălțării edificiului, reparațiile mai importante, numele donatorilor, cele ale ctitorilor sau ale unor personalități politice sau religioase în timpul cărora s-a edificat biserica. Un nume cert de meșter pietrar avem până în prezent menționat doar la biserica din Gârbovița, pe tăblia prestolului: Floare Gheorghe din Hidiș (jud. Mureș).

Extrasă din carieră – cum este cazul celei din localitatea Ighiu –, piatra era de cele mai multe ori de calitate inferioară (gresie sau calcare) și a fost prelucrată prin tehnica ciopliturii, sculpturii în relief sau a traforului.

Prin caracteristicile sale, sculptura în piatră la bisericile din județul Alba se încadrează în trăsăturile generale ale sculpturii religioase românești¹, prezentând, pe lângă asemănări, și unele deosebiri.

- Fără a beneficia de o mare bogăție de forme și varietate de motive – însușiri care sunt mai degrabă repetabile – sculptura în piatră se înscrie ca o componentă importantă a bisericilor românești, fiind legată de arhitectura acestora.

- În toate etapele sculptura religioasă în piatră își păstrează rolul decorativ, ca o anexă a arhitecturii, subordonându-se acesteia.

- Răspândită pe o arie largă în cuprinsul județului Alba și cu o concentrare în anumite zone (localitățile situate pe văile din partea dreaptă a Mureșului), elemente sculptate în piatră au totuși o frecvență redusă față de prezența lor la edificiile altor culte.

- Prezentând mai puțin interes din punctul de vedere al realizărilor artistice, piesele aparțin aceluiași fond popular local, fiind creația unor meșteri anonimi, activi în mediul rural.

- La unele piese influența stilurilor artistice este vizibilă (recognoscibilă), dar realizările nu ating puritatea formelor consacrate. Evoluția lor, cel puțin în stadiul actual al cercetărilor, este greu de urmărit, deci nu se pot stabili etape precise și determinări stilistice clare – romanic, gotic, Renaștere, baroc – prin forme și decor, decât în cazuri rare (la bisericile din Zlatna, Lupșa, Cicău, Gârbova de Sus, Gârbovița, Teiuș, Galda de Jos), la celelalte monumente întâlnindu-se forme și profile aproximative ale unor creații tardive, amplasate la construcții în faza inițială sau încastate ulterior, pentru a îndeplini un rol funcțional sau decorativ.

Unele biserici, cum sunt cele din Geoagiu de Sus, Ampoița, Ighiel și Alba Iulia (“Sf. Treime” din cartierul Maieri II), și-au completat lucrările de plastică arhitectonică cu alte tehnici și materiale, folosind, în locul pietrei, cărămida, lemnul, decorul în stuc sau tencuiala.

Elemente sculptate în piatră la bisericile românești de zid din județul Alba²

ALBA IULIA (municipiu)

1. Biserica “Sfânta Treime” din cartierul Maieri II, 1715

- ancadrame dreptunghiulare cu profilatura simplă, pentru acces în navă și la scara clopotelor;
- scară cu trepte de piatră amenajată în grosimea peretelui de nord al turnului-clopotniță;

¹ Necula 1970, p. 1259-1274.

² Fleșer 2001, p. 18-149.

- piatra de mormânt a jupâniței Ana de Hunedoara(1622),cu textul în slavonă și însemnul crucii, încastrată la baza turnului, în partea de nord-vest, la exterior;
 - vas de botez (cristelniță): cupa decorată cu palmete, piciorul inscripționat: “SUB BAPTISTERIO HOCCE QUIESCIT D(ominus) S(pectabilis) NAUTAR(um) MAGISTER AN(dreas) DAVID EX M(arus) PORTU SEPULTUS DIE 19 martii 1786”;
 - prestol
2. Biserica “Adormirea Maicii Domnului” din cartierul Lipoveni (începutul sec. al XVIII-lea)
- ancadramente de piatră la ferestrele navei, cu partea superioară încheiată în segment de arc și câmpul ornamental cu discrete motive vegetal-geometrice, frunze de acant, flori de lealea, rozete, volute;
 - contraforți din blocuri de piatră (înlocuiți);
 - prestol din anul 1827 cu inscripția: “IST HOC TEMPLUM LAPIDIBUS STRAVIT AD CHORUS Usq(ue) D(ominus) P(arochiae) CURATOR GEORG BUJKAN CUM SOC(ia) SOPHIA ANNO 1827”;
 - ancadrament de portal dreptunghiular, la intrarea în navă;
 - pisania de pe latura sudică a turnului-clopotniță, deasupra intrării, cu inscripția: “Anii 1690-1691”. Înlocuiește vechea inscripție votivă, dispărută în secolul al XVIII-lea;
3. Biserica “Bunavestire”, 1893
- ancadrament de portal dreptunghiular, profilat simplu, la ușa de intrare în naos;
4. Biserica “Sfânta Treime”, cartierul Maieri I (sfârșitul sec. al XVIII-lea)
- ancadrament de portal dreptunghiular, ușorii neprofilate, permite accesul în navă. Pe arhitravă inscripția: ”Sfânta Troitză“ 1785;
 - prestol cu inscripția: ” Rozor Mateiu“, pe suportul tăbliei.
- ALMAȘU MARE (sat, com. Almașu Mare)
- Biserica “Bunavestire“ - Joseni (1418)
- ancadramente de ferestre încheiate în arc semicircular, la navă și absida altarului;
 - contraforți din blocuri de piatră, pe unul dintre aceștia fiind înscris anul 1841;
 - umivalniță, adosată zidului de nord-est al absidei;
 - tăblia de la masa altarului;
 - paviment din dale de piatră.
- ALMAȘU MARE - Suseni
- Biserica “Schimbarea la Față“ (1822-1826)
- pisanie, inițial pe fațada vestică a turnului-clopotniță, acum în pridvor, pe zidul de nord, cu inscripția: ”Această S(fântă) Biserică s-au luat început

la anul 1822, s-au săvârșit la anul 1826 supt sl(ăvitul) împărat Franțișcu I, E (piscop) V(asile) Moga.”

- proscomidier cu piciorul hexagonal și cupa ușor ovalizată. Placa încastrată în perete decorată în relief cu un potir din care răsar spice de grâu și ciorchini de struguri. Câmpul central delimitat cu o torsadă și mici palmete. Inscripția: “IS. HS. NIKA. Cu osteneala ci(nstitului) părinte Aron Oprea s-au întemeiat această S(fântă) C(asă). Cine o sluji să-l pomenească. 1840.”

- umivalniță;

- coloane de piatră la cafas;

- paviment din lespezi de piatră.

AMPOIȚA (sat, com. Meteș)

Biserica “Cuvioasa Paraschiva” (sec. al XV-lea, cu modificări radicale în sec. al XVIII-lea)

- ancadrament de portal dreptunghiular, cu arhitrava spijinită în consolă, amplasat la ușa de intrare în naos, pe latura de sud;

- fereastră sub forma unei fante, încheiată în arc frânt, amplasată în timpanul de vest al pronaosului;

- ancadrament de ușă, formă dreptunghiulară, cu ușciorii simpli, neprofilati. Pe arhitravă inscripția: “Acești stâlpi i-au dăruitu Georg Nicola august 15 anul 1868”;

- prestol;

- umivalniță;

- tetrapod;

- ferestre cu cadre de piatră, în arc semicircular.

BLAJ (oraș)

Catedrala “Sfânta Treime” (faza I 1741-1749; faza a II-a 1835-1842)

- ancadrame de portal, cu forme dreptunghiulare, la intrarea fațadei de vest;

- cadre de fereastră cu deschiderea în segment de arc în partea superioară, mediană;

- terasă cu balustradă;

- pisanie, cu inscripția în limba latină referitoare la modificările locașului din 1832;

CIB (sat, com. Almașu Mare)

Biserica “Sfântul Nicolae” (1750)

- ancadrament de portal dreptunghiular, la intrarea în biserică, pe arhitravă inscripția: “Anul 1786” (astăzi dispărută);

- prestol, cu inscripția în chirilice: ”S-au făcut de p(opa) Aron Olea an 1822 octo(mbrie) 19”.

CICĂU (sat, com. Miraslău)

Biserica "Sfinții Arhangheli" (sec. al XV-lea)

- ancadrament de portal amplasat inițial pe fațada vestică, reutilizat la intrarea actuală de pe latura de sud;
- ancadramente de fereastră din piatră traforată, cu forme lobate, de factură gotică, la naos și absida altarului;
- pisanie, deasupra intrării în naos, dispărută.

DAIA (sat, com. Daia Română)

Biserica "Coborârea Sfântului Duh" (sec. al XVI-lea)

- portal la intrarea în biserică, cu traseul în arc frânt, astăzi dispărut;
- ferestre cu arcade semicirculare, dispărute;
- prestol.

FENEȘ (sat, oraș Zlatna)

Biserica "Nașterea Maicii Domnului" (1750)

- portal cu deschiderea semicirculară, aplatizată, în mâner de coș, decorat cu un vrej stilizat, la intrarea în biserică, pe latura de vest;
- prestol (altar roman reutilizat), cu incipția în chirilică: "1750 mesița mai 10 zile sâmbă(ta) s-au întemeiat biserică".

GALDA DE JOS (sat, com. Galda de Jos)

Biserica "Adormirea Maicii Domnului" (sec. al XVII-lea)

- ancadrament de portal, stare fragmentară, montantul stâng cu muluri caracteristice goticului, la intrarea din pronaos în naos;
- ancadrament de portal cu deschiderea semicirculară, decorat cu vrejuri și volute în interpretare barocă, situat la intrarea în pronaos, pe latura de sud;
- fereastră circulară cu muluri gotice (trafor în formă de stea cu șase colțuri), amplasată în timpanul naosului;
- prestol

GALDA DE SUS (sat, com. Galda de Jos)

Biserica "Sfinții Arhangheli" (sfârșitul sec. al XVIII-lea)

- ancadrament de portal pentru acces în pronaos, pe latura de sud, format dreptunghiular, cu arhitrava în acoladă inversată;
- umivalniță;
- prestol;
- nișă cu orificii circulare, amenajată în zidul absidei altarului.

GÂRBOVA DE SUS (sat, oraș Aiud)

Biserica veche

- ancadrament de fereastră, prin traseul semicircular al deschiderii și dimensiunile reduse face trimitere la formele romanului, la absida altarului.

GÂRBOVIȚA (sat, oraș Aiud)

Biserica "Nașterea Maicii Domnului" (sec. al XV-lea)

- fereastră bipartită, cu deschiderea în traseu semicircular și dimensiuni reduse, de tradiție romanică, pe latura de nord a navei;
- fereastră circulară cu traforuri gotice, pe latura estică a absidei;
- prestol, pe tăblie inscripția: "Is Hs NIKA. Eu Floare Gheorgie dină Hidișu (am făcut) această masă";
- paviment cu dale de piatră.

GEOAGIUL DE SUS (sat, com. Stremț)

Biserica "Intrarea în biserică a Maicii Domnului" (sec. al XVI-lea)

- ancadrament de portal de acces în biserică, format dreptunghiular, cu montanții și arhitrava cioplite, amplasat pe fațada de vest, la intrarea în biserică;
- ferestre mici cu ancadrame semicirculare, la navă și absida altarului;
- suporturi pentru icoane, pe zidul iconostasului;
- scară de acces la clopote, amenajată în grosimea zidului de nord, la pronaos;
- prestol.

GEOMAL (sat, com. Stremț)

Biserica "Adormirea Maicii Domnului" (sec. al XVII-lea)

- ancadrament de portal cu deschiderea semicirculară, decorat cu un vrej sinuos, însemnul crucii și anul 1813 la cheie, amplasat pe latura de sud a naosului;
- ancadrament de portal cu arcada și montanții simlu prelucrați, amplasat la baza turnului-clopotniță, pe latura de sud;
- placa cu inscripție (ilizibilă) încastrată pe zidul de nord al naosului, la exterior;
- prestol.

HĂDĂRĂU (sat, com. Lupșa)

Biserica "Coborârea Sfântului Duh" (sfârșitul sec. al XVIII-lea)

- prestol cu anul 1770 înscris pe suportul tăbliei.

IGHIEL (sat, com. Ighiu)

Biserica "Cuvioasa Paraschiva" (sec. al XVIII-lea)

- ancadrament de portal, încheiat în arc semicircular la intrados, timpanele decorate cu o rozetă și un vrej scurt cu frunze răsucite, amplasat la intrarea în pronaos, pe latura de sud;
- ancadrament de portal, format dintr-un cadru dreptunghiular cu arhitrava în segment de arc, la interior, decorul redus la profilele ușciorilor care subliniază muchiile, amplasat la intrarea în naos;
- prestol;
- paviment din dale de piatră.

IGHIU (sat, com. Ighiu)

Biserica "Cuvioasa Paraschiva" (1724)

- ancadrament de portal cu deschiderea semicirculară, decorat pe montanți și arcadă cu vrejuri învolutate din care răsar frunze și flori, în lunetă inscripția: "Aciastă uşe au plătit și fereștile de au făcut Murariu Crăciun.1724";
- ancadrament de catapeteasmă (ușa împărătească), ale cărui componente (bază, montanți, capitel și arcadă) sunt bogat decorate cu răsucirile unui vrej în relief înalt. Într-un medalion din centrul arcadei, inscripția: "Igg(u) Ionăș(u) au plă(it) de-au făcut făt (sic!) această ușă 1724. Ste. Pe."
- ancadrament de portal, la intrarea în curtea bisericii, cu traseul arhivoltei subliniat de alternanța profilelor întrerupte la cheie, decorat cu frunza de viță de vie stilizată;
- pisanie, deasupra portalului de acces în pronaos, cu inscripția: "Ace (a) stă bisearică s-au făcut în zilele împă(ra)tului Karoliușu iară să se stie titor mare și acel Ghiorg este titor și acel Iianășu iaste titor, popa Toader titor. Indreiu Dumitru titor. Dăeanu Custia titor. Crișan Dan titor. Sor(ă) titor. Satul au agiutat cu lucru. 1724 în luna lui septeveirie 4".

LIVEZILE (sat, com. Livezile)

Biserica "Adormirea Maicii Domnului" (prima jumătate a sec. al XVII-lea)

- portal de acces în pronaos, amplasat pe latura sudică, formă și decor de inspirație renaștivistă;
- portal de acces în naos, de același tip cu portalul pronaosului, formele mai simplificate;
- prestol.

LUPȘA (sat, com. Lupșa)

Biserica "Sfântul Gheorghe" (sec. al XV-lea)

- ancadrament de portal în arc frânt, reamplasat de pe latura de sud a naosului, la peretele despărțitor dintre naos și pronaos;
- ancadrament de portal în arc frânt, pe latura de sud a naosului;
- arc triumfal, semicircular;
- ancadrament în arc frânt, pe latura de sud a naosului, la interior, obturat;
- ancadrament în arc frânt, pe latura de nord a naosului, la interior, obturat;
- ferestre cu deschiderile înguste și înalte, încheiate în arc semicircular, amplasate în partea superioară a pereților navei;
- două ferestre rotunde, cu evazarea la interior, în pinionul fațadei de vest;
- fereastră în formă de cruce, în pinionul fațadei de vest;
- prestol.

MĂGINA (sat, oraș Aiud)

Biserica fostei mănăstiri, cu hramul "Sfânta Treime" (începutul sec. al XVII-lea)

- fragment de arhitravă cu profil renașcentist, încadrat pe actuala fațadă de vest, deasupra intrării. Piesa a făcut parte din vechiul portal al navei, amplasat pe latura de vest;
- ferestre cu deschideri înguste și înalte, modificate ulterior, la navă și absida altarului.

METEȘ (sat, com. Meteș)

Biserica "Cuvioasa Paraschiva" (1760)

- ancadrament de portal semicircular, decorat simplu cu un tor între două retrageri pe muchie și motive florale stilizate în timpanul arhivoltei.

MESENTEA (sat, com. Galda de Jos)

Biserica "Cuvioasa Paraschiva" (1778)

- ancadrament de portal în arc semicircular, montanții decorati cu un tor pe muchie, amplasat între pronaos și naos;
- ancadrament de portal dreptunghiular, arhitrava decorată cu motivul ghirlandei stilizate sub forma unei draperii, amplasat pe latura de vest a turnului-clopotniță;
- ancadrament de portal în arc semicircular, montanții subliniați prin listele, motive decorative în timpane și anul 1778 la cheie;
- ancadramente de fereastră cu deschiderile înguste și alungite, amplasate la navă și absida altarului;
- vas de botez (dislocat din locul inițial și în stare fragmentară);
- paviment din dale de piatră.

RÂMET (sat Valea Mănăstirii, com. Stremț)

Biserica "Cuvioasa Paraschiva" (începutul sec. al XIV-lea)

- ancadrament de portal în arc semicircular, amplasat la intrarea în pronaos, pe latura de nord a turnului-clopotniță;
- pisanie, sub forma unei plăci de piatră situată deasupra intrării în biserică, la exterior, cu inscripția: "Dentâi a fost zugrăvită această s(fân)ță biserică în zilele lui Matiaș crai vă leato 1486, luna iulie, 2".

SEBEȘ (oraș)

Biserica "Schimbarea la față" (1818)

- tribună sprijinită pe stâlpi cu arcade, balustrada decorată cu panglici împletite;
- pisanie cu inscripția: "Această piatră în patru cornuri s-au făcut și s-au zidit prin strădania și cheltuiala dumnealor j(upân) Dumitru Balomirean ca crâznic S(fintei) biserici și j(upânesei) Sofia Alămori, soția dumisale, în anul 1818, iunie 11"; pe stâlpul tribunei;
- pisanie cu inscripția: "Această piatră în patru cornuri s-au făcut și s-au zidit prin strădania și cheltuiala dumnealor j(upân) Ilie Neatoci și j(upâneasa) Sofia Muntean, găzdoia dumisale, în anul 1818, iunie 11"; pe stâlpul tribunei;

- prestol cu inscripția: “La însemnarea pietrii pe care s-au început temelia s(fintei) biserici acesta fost-a blagoslovită”.

TEIUȘ (oraș)

Biserica “Prezentarea la templu a Fecioarei“ (începutul sec. al XVII-lea)

- ancadrament de portal dreptunghiular, cu profil renascentist, pe arhitravă o reprezentare heraldică (la cheie) și textul unei inscripții, în slavonă: “Eu Raț Mihail cu mila lui Dumnezeu sluger am zidit în numele Domnului Dumnezeu, Domnul să ierte.”

- rozasă cu trafor ce descrie, prin încrucișarea unor triunghiuri arcuite, o stea în șase colțuri, deasupra portalului;
- lespezile de mormânt ale ctitorilor, Petru Raț și Zamfira.

VINȚU DE JOS (sat, com. Vințu de Jos)

Biserica “Adormirea Maicii Domnului“ (începutul sec. al XVIII-lea)

- ancadrament de portal în arc semicircular, simplu profilat, amplasat la intrarea în turnul-clopotniță, pe latura de sud;
- pisanie sub forma unei plăci de piatră cu inscripția ștearsă, încastrată pe latura de vest a turnului;
- prestol.

ZLATNA (oraș)

1. Biserica “Adormirea Maicii Domnului“ (sec. al XIV-lea)

- ancadrament de portal în arc frânt, la intrarea în biserică, pe latura de vest;
- ancadrament de portal în arc frânt, pe latura de sud a turnului, obturat;
- console;
- arc de triumf;
- arcade semicirculare;
- ancadramente de ferestre în arc frânt, la traveea de vest a navei.

2. Biserica “Sfântul Nicolae“ (sec. al XVII-lea)

- ancadrament de portal simplu profilat, la intrarea în navă;
- pisanie sub forma unei plăci de piatră, cu inscripția: “Bine este cuvântat cel ce vine în numele Domnului. Zidită în 1624. Renovată în 1924.”, fixată pe fațade de vest a turnului-clopotniță, deasupra intrării.

GHEORGHE FLEȘER

**La sculpture en pierre des églises roumaines du département d'Alba.
Considérations préliminaires**

(Résumée)

La sculpture religieuse en pierre des églises roumaines de Transylvanie n'a pas bénéficié jusqu'à présent d'une recherche systématique, étant considérée comme un domaine mineur, avec des réalisations sporadiques sans importance.

L'inventaire des églises de muraille-monuments historiques du département d'Alba nous a permis l'identification des lieux de culte qui détiennent des éléments sculptés en pierre, les catégories de sculptures existantes, leur destination et les motifs de décoration utilisés. Pour certaines pièces, les encadrements d'ordre chronologique ou les déterminations stylistiques sont possibles.

Sans bénéficier d'une grande richesse de forme et de variété de motifs décoratifs - caractéristiques qui sont plutôt répétitifs - la sculpture en pierre des églises de muraille du département d'Alba s'inscrit dans les caractéristiques générales des arts plastiques religieux roumains. Cette sculpture est subordonnée à l'architecture du monument dans le cadre duquel elle accomplit un rôle fonctionnel et décoratif.

Abrevieri bibliografice

Fleșer 2001	-	Gheorghe Fleșer, <i>Biserici românești de zid din județul Alba</i> , Alba Iulia, 2001.
Necula 1970	-	Nicolae Necula, "Privire de sinteză asupra sculpturii religioase în piatră la români, până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în Țara Românească și Moldova", în <i>BOR</i> , 88, 1970, nr. 11-12.